

ELS BALLS PARLATS I EL SEGUICI POPULAR AL BAIX GAIÀ

Durant segles i segles, el carrer fou el marc gairebé únic de la festa, l'espectacularitat i la dramatúrgia, amb l'excepció d'alguns ritus sacres que, i encara no sempre ni a tot arreu, es desenvolupaven a l'interior dels temples. L'època medieval va veure –a partir de les processons de Corpus– l'esclat de tota aquesta espectacularitat al bell mig de carrers i places de les ciutats, primer, i de les viles i pobles, després. Una dramatúrgia i una simbologia de components inicialment urbans que, amb el devenir del temps i els canvis que afectaren les urbs, acabaren essent rurals. Així, ben lluny ja d'aquells inicis medievals, en la segona meitat del segle XIX, entremesos, balls, costums i sonadors –el que en diem seguici popular– tingueren una vida intensa i pletòrica en els pobles de la Catalunya Nova, mentre s'esllanguien a les ciutats.

Una mostra evident d'aquesta gènesi i d'aquesta evolució la trobem perfectament exemplificada a la ciutat de Tarragona i a la nostra rodalia del Baix Gaià⁽¹⁾. La processó del Corpus i la festa de Santa Tecla de Tarragona, documentades ja al segle XIV, són el marc de desenvolupament d'un conjunt teatral i parateatral ric i polièdric que, a la mateixa ciutat, ja comença a ser qüestionat a finals del XVIII i ho serà definitivament durant tot el XIX, precisament quan esdevé especialment significatiu –amb

1. Les primeres anàlisis en aquest sentit les establiren Pere Anguera i Josep Bargalló Valls al seu article "Religió, ideologia i teatre popular: els balls parlats al Camp de Tarragona", publicat a *Universitas Tarraconensis*, VIII (1985-1986). Posteriorment s'han anat desenvolupant des de perspectives diverses, com es pot comprovar a *Els Balls Parlats a la Catalunya Nova (Teatre popular català)*, El Mèdol, Tarragona, 1992, volum que recull les ponències, conferències i comunicacions del Congrés del mateix títol celebrat a Tarragona el 1990. Una bona síntesi, amb especial esment del cas de la ciutat de Tarragona i del Baix Gaià, la podeu trobar a l'article de Jordi Bertran i Josep Maria Martorell "El teatre medieval del cicle de Corpus: component base dels balls parlats del Camp de Tarragona com a manifestació posterior del teatre popular", publicat a *Actes del Novè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1993.

Altafulla, el Catllar i Torredembarra com a capdavanters—en els pobles del Baix Gaià. De fet, sembla que un dels motius del manteniment del seguici en el nostre àmbit rural se centra en l'èxit que hi tingueren els balls parlats—mostres singulars de teatre popular, molt sovint dotades de grans dosis d'ingenuïtat—, especialment els religiosos hagiogràfics, destinats a explicar el llegendari al voltant de la veneració als sants i les imatges de cada indret, i els històrics de bandolers. Uns i altres començaren a aparèixer en el segle XVIII, precisament, i agafaren gran volada en el XIX. I, si prenem com a premissa els balls de sants, la pervivència d'aquest teatre popular serà, de manera conseqüent, més duradora als pobles que a les ciutats. A diverses poblacions d'aquestes contrades, els balls hagiogràfics es mantenen vius encara a les primeres dècades del segle XX —podríem esmentar Altafulla, la Riera de Gaià, Roda de Berà o baix a mar de Torredembarra, amb el paradigma del Ball del Sant Crist de Salomó, que no ha deixat de representar-se cap decenni—, quan ja feia anys que havien desaparegut de Tarragona. Malgrat això —i tret de Salomó—, si la major part dels elements del seguici popular no superaren el 1900, aquests balls de sants tampoc no arribaren a la segona meitat del XX.

La recuperació dels elements del seguici popular iniciada els darrers quinze anys, en la qual la ciutat de Tarragona ha tornat a ser paradigmàtica, també ha arribat, ni que sigui molt tímidament i parcialment, al Baix Gaià, on s'ha consolidat el Ball del Sant Crist de Salomó—esdevenint l'eix de promoció de la vila i representant-se, any rera any, diversos diumenges de maig— i s'han recuperat el Ball de la Santa Creu a la Riera de Gaià i el Ball de Diables a Altafulla, la Riera i Torredembarra, a més de la creació, també, de colles castelleres a Altafulla —malauradament desapareguda avui— i a Torredembarra, població que ha vist, per Santa Rosalia de 1993, cloure's un primer nucli de seguici popular amb la inclusió d'una àguila, un element emblemàtic del bestiar, tot i que aquest camp —el del bestiar— no es pugui documentar com a tradicional, almenys ara per ara, a casa nostra. Cas a banda —i que no tractarem— és el dels gegants i capgrossos, habituals en les festes contemporànies del Baix Gaià, la tradició dels quals, almenys en aquesta contrada, és força moderna.

L'evolució positiva del món festiu i popular dels darrers anys, però, no ha estat tan sols de recuperació d'elements, sinó que també ha vingut acompanyada per la proliferació d'estudis d'aquella riquesa històrica. Aquesta proliferació ha tingut la virtut, entre d'altres, de superar abassagadorament les anàlisis publicades a l'inici d'aquesta revifalla. Un exemple clar de tot això pot ser l'article que vaig publicar, el 1980, en el número 4 d'aquests *Estudis Altafullencs*, titulat "Els goigs i els balls, dues mostres de literatura popular religiosa a la rodalia del Baix Gaià". Una

dècada i mitja després, la informació sobre els balls parlats que conté aquell treball –un dels primers donats a conèixer com a fruit de les investigacions que, en aquest camp, endegaren els professors Jaume Vidal Alcover i Guillem-Jordi Graells als encara incipients estudis universitaris de Tarragona– s'ha vist àmpliament superada. Si, pel que fa als goigs, tan sols caldria afegir-hi els publicats després i algun d'antic recollit amb posterioritat, la documentació sobre els components del seguici popular festiu ha augmentat considerablement.

Aquell 1980 coneixíem l'existència, en un moment o altre del segle XIX o a inicis del XX, de 8 balls parlats –tots ells hagiogràfics– en 6 poblacions distintes del Baix Gaià. Eren, recordem-ho, els següents:

Altafulla: Ball de Sant Martí.

La Nou de Gaià: Ball de Santa Magdalena.

La Riera de Gaià: Ball de la Santa Creu i Ball de Santa Margarida.

Roda de Berà: Ball de Sant Bartomeu.

Salomó: Ball del Sant Crist.

Torredembarra: Ball de Santa Rosalia i Ball de Sant Joan.

A finals de 1993, en canvi, la documentació recollida⁽²⁾ arribava ja a 10 nuclis de població i a 28 balls distintes –la majoria parlats i de característiques prou diferents, alguns dels quals eren presents a les festes de diverses poblacions, per la qual cosa el seu total, si tenim en compte

2. A banda de l'escassa bibliografia que vàrem poder esmentar a l'article del 1980, les dades que aportem de nou provenen de l'espigolament d'un bon nombre de volums i articles:

– *Ball de Sant Martí*. Altafulla, 1981 –edició no venal. A cura de J. Carnicer i C. Asensio.

– *Ball de la Santa Creu de la Riera de Gaià*. Nova versió revisada i amplada en tres actes. Teatre del Pou, la Riera de Gaià, 1989.

– BARGALLÓ VALLS, Josep i PALAU, Montserrat: Introducció i edició de *El Ball de Santa Rosalia*. Centre d'Estudis Sinibald de Mas, Torredembarra, 1983.

– BARGALLÓ VALLS, Josep: *Pit i amunt! Els castells a Torredembarra*. Colla castellera Nois de la Torre, Torredembarra, 1985.

– BARGALLÓ VALLS, Josep i GRAS, Rosalia: *La festa major de Torredembarra a la segona meitat del segle XIX*. Centre d'Estudis Sinibald de Mas, Torredembarra, 1988.

– BARGALLÓ VALLS, Josep: *La colla Xiquets de Tarragona i la tradició castellera de la ciutat*. El Mèdol, Tarragona, 1990.

– BERTRAN, Jordi: *El ball de Serrallonga. Bandolers i trabucs*. Ajuntament, Tarragona, 1987.

– CARNICER TORRENT, Joan: *Els i uts del pilar de vuit*. Centre d'Estudis, Altafulla, 1989.

– CARTANYÀ, Immaculada i MARTORELL, Josep Maria: *El Ball de Sant Bartomeu*. Centre d'Estudis Sinibald de Mas, Torredembarra, 1989.

– DD.AA.: *Salomó: llegenda i història al voltant del Sant Crist*. Ajuntament, Salomó, 1980.

– DD.AA.: *Món casteller* (2 volums). Rafael Dalmau ed., Barcelona, 1981.

– DD.AA.: *Altafulla. Imatges i records*. Centre d'Estudis, Altafulla, 1989.

– DD.AA.: *El Ball del Sant Crist de Salomó*. El Mèdol, Tarragona, 1991.

– DD.AA.: *Els Balls Parlats a la Catalunya Nova (Teatre popular català)*. El Mèdol, Tarragona, 1992.

– DD.AA.: *El Ball de Diablers de Tarragona. Teatre i festa a Catalunya*. El Mèdol, Tarragona, 1993.

– Escola de Grallers de Sitges: *Foc i diables*. Escola de Grallers, Sitges, 1985.

– Escola de Grallers de Sitges: *Balls d'Espases i Bastons* (2 volums). Escola de Grallers, Sitges, 1986 i 1987.

– LLORAC, Salvador: *Creixell. Visió general d'un poble del Tarragonès*. Ajuntament, Creixell, 1987.

– MORANT i CLANXET, Jordi: *La festa popular de Santa Tecla del 1687*. Ajuntament, Tarragona, 1980.

cadascun per separat, arriba fins a 43—, deixant de banda la presència castellera. El salt quantitatiu ha estat, doncs, més que considerable, absolutament insospitat des de la perspectiva de 1980, quan encara anàvem a les palpentes en aquests tipus d'estudis. A la vegada, el salt quantitatiu ha estat encara més cabdal: hem augmentat la informació de la realitat de molts balls i del seu context festiu, arribant, per tant, a poder desenvolupar una visió global i individualitzada molt més acurada.

En un espai acotat bàsicament entre 1850 i 1900, però amb dades anteriors i posteriors, la riquesa del seguici popular de les viles i pobles del Baix Gaià és indiscutible:

Altafulla: Ball de Bastons, de Diables, de Pastorets, de Santa Fe, de Sant Martí, de Valencians, i castells.

Ardenya: Ball de Bastons.

El Catllar: Ball de Diables, de la Rosaura, de Sant Ignasi, de Serrallonga, de Valencians, i castells.

Clarà: castells.

Creixell: Ball de Diables, de Moros i Cristians, i castells.

La Nou de Gaià: Ball de Santa Magdalena, i castells.

La Pobla de Montornès: Ball de Pastorets, i de la Vídua Judith.

La Riera de Gaià: Ball de la Santa Creu, de Santa Margarida, de Valencians, i castells.

Roda de Berà: Ball de Diables, de Sant Bartomeu, de Valencians i castells.

Salomó: Ball del Sant Crist, i de Sant Isidre.

Torredembarra: Ball de Bastons, de Cercolets, de Criades, de Dames i Vells, de Diables, de Gitanes, de Malcasats, de Pastorets, de la Rosaura, de Sant Joan, de Sant Elm, de Santa Magdalena, de Santa Rosalia, de Sebastiana del Castillo, de Serrallonga, de Valencians, de la Xiribita, Moixiganga, i castells.

— MORANT i CLANXET, Jordi: *Guia de la Pobla de Montornès*. Institut d'Estudis Tarraconenses, Tarragona, 1983.

— RAFÍ i BLANCH, JAUME: *Apunts històrics de la Riera de Gaià amb el Ball de la Santa Creu*. Conissió de festes del 175 aniversari, La Riera, 1985.

— SOLSONA i LLORENS, Lluís: "El meravellós trienni casteller 1851-1853" a *Foc Nou*, 41, Colla Jove Xiquets de Valls, juliol 1993.

— SOLSONA i LLORENS, Lluís: "Reus i Altafulla a les albrors de la primera època d'or castellera" a *Foc Nou*, 42, Colla Jove Xiquets de Valls, setembre 1993.

— SOLSONA i LLORENS, Lluís: "Xiquets, nois i minyons de Valls", a *Foc Nou*, 44, Colla Jove Xiquets de Valls, desembre 1993.

— TRENCHS i MESTRE, Miquel: *Miscel·lània castellera. Anys 1850-1900. Ràdio Capital de l'Alt Camp*, Valls, 1989.

— VILAPLANA, Gaietà: *Notes històriques de la Parròquia i la vila de l'Arbós*, L'Arboç, 1922.

Sense pretendre allargassar-me massa, caldria fer algunes remarques sobre aquest llistat i les dades que se n'extreu:

En primer lloc, l'acotació temporal. Tots aquests elements del seguici popular els tenim documentats per primer cop a la segona meitat del segle passat –entre 1849 fins ben bé 1900–, tret de cinc casos puntuals, dels quals tan sols tres, com veurem, són cronològicament significatius: a) El Ball de Bastons d'Ardenya, documentat força abans, el 1687. De fet, els bastoners d'Ardenya són la mostra més antiga que coneixem del seguici popular al Baix Gaià. Per un document referent a les festes de Santa Tecla d'aquell 1687, sabem que, en un extraordinari –per poc habitual– concurs de balls, hi participà una colla de bastons d'Ardenya, formada per deu persones i de la qual n'era cap un tal Pere Magriñà. b) i c) Els balls de Valencians del Catllar i la Riera, que participaren el 1770 a l'Arboç del Penedès en les festes de benedicció d'una nova capella del temple parroquial. Segons consta a l'Arxiu Parroquial arbocenc, els Valencians del Catllar aixecaren “el castell de sis sostres” i el seu ball “es reputà pel millor”. d) El Ball del Sant Crist de Salomó –el ball parlat més antic en documentació del Baix Gaià–, el primer manuscrit conservat del qual és de 1843, una data molt apropada al període que marquem com a central. I e) El Ball de Sant Joan de Torredembarra, executat, a baix a mar, a les dècades dels anys 20 i 40 del nostre segle i que, si bé informacions orals recollides semblen indicar que no es ballava a la centúria anterior, tampoc no ho podem descartar.

Que només tinguem tres dades realment significatives anteriors a la meitat de segle és explicable per diversos factors: la manca de referències al seguici popular en les actes i altres documents municipals dels nostres pobles –al contrari del que s'esdevé a les ciutats–, l'expoliació o desaparició de molts arxius parroquials i la inexistència, a les hemeroteques, de col·leccions de premsa tarragonina anterior a la dècada dels 60 del segle passat. Així, les primeres informacions vuitcentistes, que ens apareixen just a la frontera de la meitat de segle, corresponen a la premsa barcelonina, la qual, per motius evidents, havia de ser més selectiva, pel que fa a informacions del Baix Gaià, que la barcelonina. Tot i això, els periòdics de Barcelona ens aporten una considerable informació sobre les nostres festes dels anys 50 i, en especial, els dos primers documents que ens confirmen l'existència d'un seguici com a globalitat d'un conjunt de balls, entremesos i costums. Així, el “Diario de Barcelona” de 21 d'agost de 1849 anuncia els actes de la festa de santa Rosalia a Torredembarra, tot assenyalant que el dia 4 de setembre “recorrerán las calles diferentes comparsas y bailes con sus correspondientes músicas, tales como los *castells*, el baile de *diablos*, que echarán carre-

tillas; de valencianos, de mal casados, de damas y viejos, de criadas, de pastorcillos y otros varios que irán representando y bailando por su carcerera”, mentre que, per “El Barcelonés” de 6 de setembre de 1851, ens assabentem que, a Altafulla, “Se están ensayando los bailes al estilo del país, de *Sant Martí*, de *Santa Fe*, *Moros y Cristianos*, *Pastorets*, *Diablos* y el tan conocido de *Valencians*”. En els anys posteriors, la premsa barcelonina ens continuarà fornint dades de les festes d’Altafulla i Torredembarra, marcant sempre l’arrelament d’aquest model festiu a la nostra contrada i fornint-nos d’una documentació prou extensa, especialment, és clar, pel que fa a aquestes dues poblacions, amb l’afegit del Catllar quan, a partir dels anys 60, les dades provinents de la recerca en hemeroteques s’amplien notablement amb la possibilitat de la consulta de la premsa tarragonina.

Una altra font, reduïda als balls hagiogràfics, és la dels manuscrits conservats, que s’adiuen al període que hem marcat, o s’hi apropen molt: el primer del Ball del Sant Crist és del 1843 –i després n’hi ha de posteriors–, el del Ball de Sant Bartomeu del 1852, el del Ball de Santa Rosalia del 1898 i els dels balls de la Santa Creu, Sant Martí i Sant Joan ja de començaments del XX. Tot i això, aquestes dates, especialment les posteriors als anys 50, cal prendre-les amb precaució: s’hi evidència que es tracta de versions o còpies dels textos originals, o còpies de còpies, i de tots ells, excepte del de Sant Joan, en tenim prova de la seva existència amb anterioritat a la data del manuscrit.

Per sort, la desaparició de què es lamentava Mañé i Flaquer fou temporal i, com hem pogut comprovar, Torredembarra –i tot el Baix Gaià– va saber reactivar, en bona part, aquells balls. Malgrat tot, però, les afirmacions del periodista torrenc apunten l’existència d’una riquesa prèvia potser encara més exemplar, perduda per manca de documentació local i de premsa.

De 1850 a 1900, doncs, el seguici popular mantingué una presència activa remarcable. Si hem de ser cauts –tot i els indicis de la poca documentació que ens ha arribat– en la riquesa d’èpoques anteriors, sí que podem afirmar taxativament que el llinar de segle entre el XIX i el XX fou fulminant: de tots els elements esmentats a Torredembarra –tret del Ball de Sant Joan–, tan sols arribaren a la primera dècada de la nostra centúria els castells, tots els altres van desaparèixer entre finals dels anys 80 i els 90 del segle passat. I, recordem-ho, el mateix succeí a la resta de poblacions, on només es mantingueren llànguidament algunes mostres de balls de sants que no traspassaren, en cap cas, la segona meitat d’aquesta centúria, a excepció del del Sant Crist de Salomó.

En segon lloc, l'àmbit geogràfic. Tots els municipis del Baix Gaià vénen representats en aquest llistat –fet que no succeïa en el de 1980–, tret de Vespella de Gaià, el més petit demogràficament i el més aïllat en vies de comunicació. Hi ha, fins i tot, Ardenya i Clarà, nuclis de població que actualment no formen municipi independent. No podem oblidar, però, que ho havien estat: Clarà, per exemple, ho fou fins a finals del segle passat. Aquests casos són, però, dels que menys informació tenim, tot i la rellevància històrica dels deu bastoners d'Ardenya.

En tercer lloc, els castells. El fet casteller ha gaudir d'una indubtable preeminència al Baix Gaià. És prou sabut que diverses festes majors d'aquesta contrada –en especial les d'Altafulla, el Catllar, Creixell, la Pobra de Montornès, la Riera de Gaià i Torredembarra– eren fita obligada de cada temporada castellera i que veïns d'aquestes poblacions eren fermes puntals de les colles de Valls. No podem deixar de banda el mític pilar de vuit d'Altafulla, el castell de nou net descarregat a Torredembarra el 1852 –un dels tres únics castells de nou sense folre documentats ara per ara– o, per posar un altre exemple, que, a segons del quatre de nou net plantat per la Vella de Valls el 1881 a Tarragona, hi pararen el Silvestre de Creixell, el Bertran de la Riera i l'Anton de l'Escolà –casteller vallenc nascut a Torredembarra–, a més del tarragoní Esperidió. I, encara, la notícia de “El Barcelonés” de 1851 fa esment d'un intent de castell de nou a Altafulla, que no sabem com acabà i que, d'haver-se assolit, seria també històric, ja que el primer castell de nou folrat que, avui dia, tenim plenament documentat correspon a Santa Tecla de 1851. És a dir, l'altafullenc seria –en cas que realment s'hagués bastit– anterior, ni que fos per dies. Sigui com sigui, el Baix Gaià visqué, des dels anys 50 del segle XIX fins a les primeres quatre dècades d'aquest segle XX, moltes de les millors pàgines de la història castellera, esdevenint-ne un veritable focus. Una altra dada a afegir-hi ens ve a arrodonir aquesta constatació: l'existència d'una colla autòctona a Torredembarra, denominada Xiquets de Torredembarra, que actuà entre 1890 i 1905, acaba d'exemplificar la implicació dels veïns del Baix Gaià en els castells, pujant-hi i fent pinya sempre, muntant agrupacions autònomes quan els vallencs defallien.

La inclusió del fet casteller en el seguici popular no és, finalment, capriciosa. Els castells neixen, a finals del XVIII i començaments del XIX, com una evolució d'alguns d'aquests balls i entremesos d'arrel medieval, que contenien, en un moment o altre de la seva execució, l'enlairament de construccions humanes, entre els quals podem esmentar el Ball de Valencians i la Moixiganga. Recordem, sinó, els Valencians del Catllar que, el 1770, culminaren la seva presència a l'Arboç

amb una construcció de sis pisos –força complexa pel que s’acostumava en aquest ball. A començaments del segle passat, els castells ja es diferenciaven de ple dels altres elements –no efectuen moviments coreogràfics, sinó que només fan construccions humanes i cada cop més grans– i formen part independent del seguici popular, fins que arriben a esdevenir-se l’únic component que sobreviu, plenament i arreu, del seu enfonament. A l’intermedi, els castells han de cohabitar, alguna vegada, amb els seus balls matrius, que encara malviuen, mentre són coneguts, en alguns llocs i especialment fins als anys 60, amb el nom primigeni, tot i ser ja una altra cosa. Per això, hem donat els balls de Valencians i la Moixiganga a banda dels castells. Malgrat tot, si bé sembla prou clar que la referència a la Moixiganga de Torredembarra és la d’un element distint als castells, amb el Ball de Valencians la cosa es complica. Les referències del segle XVIII es troben en ple traspàs als castells, tot i que encara es poden inscriure en l’àmbit del ball –aquest és el cas del Catllar i la Riera–, però la documentació dels altres Valencians, datats a inicis de la segona meitat del XIX, ja són, a ben segur, actuacions castelleres –les colles de Valls ajudades per afeccionats locals–, com es pot deduir dels articles de la premsa barcelonina referits a Altafulla i a Torredembarra. Tot i això, davant d’algun dubte puntual –per falta de concreció en les fonts d’informació–, he optat per consignar, en tots els casos, el ball de Valencians a banda dels castells.

I, en darrer lloc, la tipologia dels balls. Si el 1980 només es podia parlar de balls hagiogràfics –no s’hi esmentaven els castells, però, en tot cas, les dades que en teníem també eren molt inferiors a les actuals–, el lector haurà pogut comprovar que, en el nou llistat, hi apareixen balls molt distints, tota una diversa tipologia de les “farsas” i “misterios” que apuntava Mañé i Flaquer. Continua havent-hi, això sí, un predomini dels balls parlats i, dins d’aquests, dels de sants, aquestes peces de teatre popular religiós que barrejaven música, dansa i text, que s’executaven itinerants pels carrers i es representaven en les places de cada població. En concret, al Baix Gaià, tenim constància de 12 balls parlats hagiogràfics, un d’ells executat a dues poblacions –no sabem si amb diferent dramaturgia i text o si era el mateix, dut del poble més petit al més gran, tot i que sembla el més probable. Vegem-los: de Sant Bartomeu (Roda), de la Santa Creu (Riera), del Sant Crist (Salomó), de Sant Elm (Torredembarra), de Santa Fe (Altafulla), de Sant Ignasi (Catllar), de Sant Isidre (Salomó), de Sant Joan (Torredembarra), de Santa Magdalena (Nou, Torredembarra), de Santa Margarida (Riera), de Sant Martí (Altafulla), de Santa Rosalia (Torredembarra). Al costat d’aquests balls de sants, hi hem d’annotar un altre ball religiós, bíblic, el de la Vídua

Judith, de la Pobla de Montornès. Lligat també amb la temàtica religiosa, no endebades sorgeix com a representació de la lluita entre les forces del bé –l'arcàngel sant Miquel– i del mal –Llucifer–, però amb uns components subjugats a la pirotècnia, el soroll i les corredisses, i uns versos dominats per la sàtira i la ironia, tenim el ball de diables, a Altafulla, el Catllar, Creixell, Roda i Torredembarra. Els diables són, doncs, amb els sants, els grans triomfadors al Baix Gaià.

Situant-nos ja de ple en la temàtica profana, trobem balls parlats històrics, amb un d'estricta, el de Moros i Cristians de Creixell, i amb diversos corresponents a un seu subgènere, els balls de bandolers, força conreats també a la nostra contrada, i amb un component lúdic carregat, idènticament, de pólvora i soroll, i uns textos curulls de morbositat i virulència. Són els balls de la Rosaura (Catllar, Torredembarra), de Serrallonga (Catllar, Torredembarra) i Sebastiana del Castillo (Torredembarra). En tots els seguicis populars, els balls parlats profans tenen dos grups bàsics centrals, els històrics –que acabem de veure– i els satírics. D'estrictament satírics, al Baix Gaià, en trobem tan sols a Torredembarra, tots ells connectats amb una tipologia més urbana que rural i dotats d'una temàtica central de caire sexual: els balls de Criades, de Dames i Vells i de Malcasats. Imbricats amb els satírics, però amb uns clars components rurals, agrícoles –que es veuen subratllats pels estris rituals que dominen la coreografia i el contingut dels seus versos–, tenim els balls de Pastorets (Altafulla, Pobla, Torredembarra), Cercollets (Torredembarra) i Gitanes (Torredembarra).

En l'apartat de balls sense parlaments, però plenament lligat als darrers que acabem de veure, hem de fer esment del Ball de Bastons, documentat a Altafulla, Ardenya i Torredembarra. Tampoc tenien parlaments i es basaven centralment en la coreografia, el moviment i les construccions humanes, però amb un component inicial de base religiosa, la Moixiganga, ballada a Torredembarra, i els hipotètics balls de Valencians d'Altafulla, el Catllar, la Riera, Roda i Torredembarra mateix³⁾.

Fins aquí, doncs, aquesta posada al dia de les dades corresponents als seguicis populars que apuntàvem en aquell article de 1980. La investigació en aquest camp –i les publicacions conseqüents– avança tan ràpidament que tampoc no ens estranyaria que el llistat que donem ara resti superat ben aviat. De la mateixa manera, tampoc no seria impossible que alguna dada o algun nou document no ens hagi arribat, o no l'hàgim pogut recollir. I no podem oblidar que, si bé hi ha alguna

3. Cas a banda és el del Ball de la Xiribita, de Torredembarra, del qual només en coneixem el nom, però sense saber-ne res de les seves característiques i tipologia.

població, com Torredembarra, en la que s'ha efectuat un treball de recerca constant i ampli, en d'altres, com Altafulla mateix, posseïm documents provinents de recerques aïllades i, sovint, casuals. Amb tot, però, noves troballes no farien sinó que subratllar encara més la tesi que volíem remarcar: la gran riquesa del seguici popular festiu al Baix Gaià vuitcentista i la seva posició significativa en el context de la Catalunya Nova. La vitalitat d'una espectacularitat popular i d'una manera d'entendre la festa que va definir els nostres avantpassats durant anys i anys.

Josep Bargalló Valls